

УДК 378.091.26

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ПОТОЧНОГО САМОКОНТРОЛЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ОЦІНЮВАННЯ

Кайдан Наталія Володимирівна
 Пащенко Зоя Дмитрівна
 м.Слов'янськ

Реалізація основних положень Болонської Декларації передбачає підвищення у студентів відповідальності за результат навчання, розвиток навичок самоосвіти і самоконтролю. Організація самоконтролю стає важливою педагогічною складовою вищої освіти. У статті проаналізовано поняття самоконтролю та його місце в процесі навчання. З урахуванням різних аспектів самоконтролю на прикладі дисципліни «Лінійна алгебра» розроблено карти оцінювання, які є дієвим і комунікативним інструментом для самоконтролю та впливу викладача на освітній процес. В подальших дослідженнях слід розвивати інші способи впровадження самоконтролю в навчальний процес.

Ключові слова: самоосвіта, навчання самоконтролю, організація самоконтролю.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. «Метою модернізації вищої освіти в Україні є створення динамічної, мобільної, конкурентоспроможної на європейському ринку праці моделі освітньої системи. І важливим кроком до цього є стимулювання пізнавальної активності студентів, розвиток та вдосконалення умінь і навичок самостійного опрацювання ними навчального матеріалу, посилення уваги до систематичної роботи студентів, що передбачено в рамках кредитно-модульної організації навчального процесу». [2]

Реалізація основних положень Болонської Декларації, насамперед вимоги академічної свободи, яка передбачає активну і автономну діяльність учнів в умовах індивідуальних освітніх маршрутів, застосування кредитно-модульної системи навчання та бально-рейтингової системи оцінки, призводить до збільшення частки самостійної роботи в навчальному процесі та розширення її функцій. Підвищення у студентів відповідальності за результат навчання, розвиток навичок самоосвіти і самоконтролю, мотивація самостійної навчальної і науково-дослідницької діяльності стає важливою педагогічною складовою вищої освіти.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Однією з умов організації самоосвітньої діяльності є формування здатності до самоконтролю і виконання студентами цієї функції в процесі самоосвітньої діяльності. Аналіз проблеми організації самоконтролю вимагає ретельного вивчен-

ня наукової літератури з даного питання, який показує, що існують різні аспекти його розгляду. Актуалізація питання необхідності навчання самоконтролю як однієї з ключових компетенцій сучасного спеціаліста розглянуті в дослідженнях Е.Ф.Зеєра, Ю.С.Давидова, С.Є.Шишова та ін. Психолого-педагогічні аспекти формування умінь самоконтролю у процесі навчальної діяльності представлені в роботах Т.І.Гавакової, І.О.Зимньої, М.І.Панжиної та ін.

Наприклад, «самоконтроль розуміється як частина самосвідомості, оцінка людиною особистісно значущих мотивів і установок» [1], «як одна із стадій процесу самоврядування», і як «властивість людини, яка стала рисою його характеру в результаті виховання, самовиховання» [4].

Формування мети статті (постановка завдання). Збільшення кількості публікацій з питань самоконтролю в навчальній діяльності, незважаючи на чисельність проведених у даній області досліджень, говорить про зростаючий інтерес дослідників до даного питання. Проведений аналіз показав, що причина цього полягає в тому, що в теорії і практиці вищої школи назріли протиріччя:

- між потребою суспільства у висококваліфікованих спеціалістах, здатних до самостійності і активності і відсутністю наукових основ визначення сукупності даних якостей у випускників освітніх установ;
- між зростаючим значенням самоконтролю в навчальній діяльності та недостатньою розробленістю теоретичних основ навчання самоконтролю студентів у процесі професійної підготовки у вузі.

Пошук шляхів розв'язання зазначених протиріч дозволив сформулювати проблему дослідження: розробка засобів організації системи контролю результатів навчання, що передбачає залучення самоконтролю і як частини самосвідомості, і як риси характеру.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концепція відкритого освітнього простору і приєднання України до Болонського процесу вимагають прискореної розробки питань інтеграції вищої освіти в загальноєвропейську освітню систему і якнайшвидшого переходу до освітніх стандартів третього покоління. Сорбонська декларація від 25 травня 1998 підкреслила центральну роль університетів у розвитку європейських культурних цінностей. Вона обґрунтувала створення Зони європейської вищої освіти як ключового моменту розвитку мобільності громадян з можливістю їх

працевлаштування для загального розвитку.

«Болонський процес відображає освітні пріоритети, сформовані на ґрунті культурно-ментальних цінностей, притаманних західноєвропейській цивілізації. Опора на власні сили в досягненні мети – одна з найістотніших рис західноєвропейської ментальності. Основу української традиційної освітньої системи становлять такі цінності як співробітництво, зорієнтованість на внутрішнє життя людини» [4]. Не зважаючи на ці відмінності, Болонський процес в часи євроінтеграції продовжує впроваджуватися в розвиток вищої освіти і передбачає перегляд всього процесу навчання.

Після приєднання до Болонського процесу в Україні створені передумови для входження системи вищої професійної освіти в цей процес:

- чинне законодавство передбачає можливість реалізації багаторівневої структури вищої професійної освіти;
- розгорнуті експерименти з організації освітнього процесу у ВНЗ на основі залікових одиниць;
- активно удосконалюється державна система оцінки якості вищої професійної освіти, а також формуються внутрішньовузівські системи управління якістю освіти.

Зміст і спрямованість вищої професійної освіти на заходах Болонської угоди, перехід до державних освітніх стандартів третього покоління (системи кредитів ECTS) природним чином вимагає перегляду системи професійної підготовки майбутніх фахівців.

Впроваджена останнім часом рейтингова система оцінювання знань має багато переваг у порівнянні з попередньою національною системою оцінювання знань у вищих навчальних закладах. Вона допомагає організувати процес оцінки та контролю знань.

Актуальним питанням в процесі підготовки майбутніх фахівців є навчання самоконтролю, функції якого спрямовані на вирішення низки професійних, творчих, діагностичних, пізнавальних, розвиваючих, виховних, мотиваційних завдань. Необхідність навчання самоконтролю збільшується в умовах:

- переорієнтації дидактичної системи вищої школи на активізацію та управління пізнавальною діяльністю студента з опорою на розвиток елементів самостійності;
- ціннісної переорієнтації соціального замовлення на підготовку фахівців нового типу;
- усвідомлення практичних цілей навчання, які передбачають формування здатності до подальшої самоосвіти [3].

Діяльність викладача, його професійні та особистісні якості спрямовані на вирішення таких питань, як управління навчально-виховним процесом, контроль за його результатами, створення умов й виконання вимог, що забезпечують організацію процесу формування вмінь самоконтролю; використання навчальної, пізнавально-розвивальної, виховної, мотиваційної, організаційно-керуючої функцій самоконтролю у навчальному процесі. Контроль результатів навчання має бути максимально комунікативним. Комунікативний компонент обґрунтовує взаємини контролюючого з контрольованим на основі індивідуального підходу при здійсненні контрольних процедур; визначає стиль взаємин між педагогом і студентами в процесі реалізації системи. Зміст комунікативного компонента становить система умінь, пов'язана, з одного боку, з організацією доцільною для навчальної діяльності комунікативної обстановки, а з іншого - з орієнтацією на висунуті навчально-виховним процесом педагогічні вимоги і завдання. Зміст представлено діями викладача по здійсненню і проектуванню самокон-

тролю і діяльністю студента.

Самоконтроль, здійснюваний у процесі самоосвітньої діяльності, як правило, виконує функції контролю та інформування. При зовнішній мотивації самоконтроль стимулює і підтримує діяльність. У стані амотивації елементи самоконтролю можуть сприяти створенню зовнішньої мотивації, у той час, як самоконтроль виконує функцію інформування, усуває труднощі виконуваної діяльності при наявності зворотного зв'язку і за умови свободи вибору і поступово створює умови для внутрішньої мотивації.

Принципи Болонської угоди вимагають різкого збільшення годин, що відводяться на самостійну роботу студентів, що в свою чергу передбачає в рамках організації навчального процесу переглянути, а більш точно, уточнити зміст і спрямованість навчально-методичного забезпечення всієї системи підготовки майбутніх фахівців.

Вищевикладене підтверджує, що самоконтроль є важливим компонентом у процесі самоосвітньої діяльності. Однак наш педагогічний досвід показує, що студенти на початковому етапі навчання у ВНЗ не мають навичок самоконтролю. Таким чином, завданням педагога стає розвиток навичок самоконтролю.

Навчально-методичне забезпечення навчального процесу є складовою частиною всієї системи організації процесу навчання, найбільш гнучко реагує на досягнення науково-технічного прогресу і дозволяє врахувати інноваційні процеси у навчанні.

В роботі [6] для оптимізації зусиль викладача при застосуванні рейтингової системи оцінювання знань було зосереджено увагу на розробці навчально-методичного забезпечення дисципліни, до складу якого входять:

- відповідний курс лекцій;
- методичні розробки аудиторних занять та домашніх самостійних робіт;
- індивідуальні завдання та вимоги до їх виконання.

Ми пропонуємо доповнити цей список використанням оціночних карт для самоконтролю, що посилює увагу до систематичної роботи студентів, стимулює постійну (а не епізодичну) їх роботу на протязі семестру.

В Донбаському державному педагогічному університеті рейтингова система оцінювання знайшла своє відображення в наступній реалізації. На протязі семестру з кожної дисципліни студент може отримати 74 бали та бути допущеним до підсумкового контролю при отриманні не менше 50 балів.

Якщо підсумковим контролем з дисципліни є залік, то на ньому студент може отримати 26 балів максимально та загальний бал з дисципліни є сумою поточного та залікового балів.

Якщо дисципліна в даному семестрі закінчується екзаменом, то отримані бали допущених студентів скасовуються, а екзаменаційна робота оцінюється за 100-бальною шкалою і її результат є загальним балом з дисципліни.

Отже, незалежно від виду підсумкового контролю, поточний контроль впливає на результати навчання студентів.

Розроблена карта оцінювання містить дві частини (див. табл.1).

В першій частині відображено всі види роботи, що підлягають оцінюванню, з максимальною кількістю балів, які можуть бути зароблені за цей вид. Друга частина є відповідними до першої частини порожніми графами.

Кожен студент отримує карту оцінювання на початку семестру. В її другу частину він вписує свої зароблені бали з кожного виду роботи і має змогу постійно проводити самоконтроль та самоаналіз своїх досягнень. За загальним чис-

ловим показником студент може оцінити і свої загальні якісні досягнення, оскільки при складанні системи оцінювання

враховується, що 60-74% балів відповідають оцінці «задовільно», 75-89% оцінці «добре», а 90-100% - «відмінно».

Таблиця 1.

Карта оцінювання дисципліни «Лінійна алгебра»

Карта оцінювання дисципліни «Лінійна алгебра» 2 семестр студента 1 курсу фіз.-мат. факультету ДВНЗ «ДДПУ» (прізвище, ім'я, по-батькові)								
№ п/п	Теми занять	максимальна кількість балів			одержані бали			
		ауд	сам	всього	ауд	сам	всього	
1	Відображення. Види відображень. Відношення. Властивості відношень.	1	1	57				
2	Алгебраїчні структури	1	1					
3	Поняття лінійного простору	1	1					
4	ЛЗ та ЛНЗ. Базис, координати. Розмірність	1	1					
5	Перетворення базису Перетворення координат. Ізоморфізм лінійних просторів.	1	1					
6	Лінійна оболонка. Базис і розмірність перетину і суми.	1	1					
7	Скалярний добуток. Евклідовий простір. Норма. Кут.	1	1					
8	Ортонормований базис. Ортогональна проекція	1	1					
9	Контрольна робота №1.	13	-					
10	Лінійний оператор. Матриця лінійного оператора.	1	1					
11	Матриця лінійного оператора в різних базисах.	1	1					
12	Власні значення. Власні вектори.	1	1					
13	Власні значення. Власні вектори.	1	1					
14	Контрольна робота №2.	10	-					
15	Білінійні, симетричні та квадратичні форми.	1	1					
16	Метод Лагранжа	1	1					
17	Метод Якобі.	1	1					
18	Критерій Сильвестра. Класифікація квадратичних форм	1	1					
19	Еквівалентні квадратичні форми.	1	1					
	Всього	40	17					
	Інд. З: «Евклідові простори»	4		17				
	Інд. З: «Лінійні оператори»	1						
	Інд. З: «Квадратичні форми»	4						
	Математичний диктант	8						
Всього за семестр				74				

В свою чергу викладач має відповідну зведену карту оцінювання дисципліни для кожної групи студентів, в якій відображаються одержані бали кожного студента на протязі семестру. Така карта дає можливість отримати проміжний контроль результатів успішності, оцінити рівень знань в довільний момент часу, власно вказати на недоліки в поточній роботі кожного студента.

Висновки. Самоосвіта є важливою складовою сучасної моделі освітньої системи, що розвивається в рамках Болонського процесу.

Одним з найважливіших блоків самоосвітнього комплексу є блок самоконтролю, що охоплює всі етапи самонавчання і враховує різні рівні засвоєння матеріалу на кожному етапі. Тому одним із завдань педагога стає розвиток

навичок самоконтролю та створення засобів для цього розвитку.

З урахуванням різних аспектів самоконтролю, як частини самосвідомості, як однієї із стадій самоврядування, як риси характеру розроблено карти оцінювання, принцип яких описано на прикладі дисципліни «Лінійна алгебра» студентів фізико-математичного факультету ДВНЗ «ДДПУ». Дані картки використовуються для самоконтролю результатів оцінювання і є дієвим та комунікативним інструментом для самореалізації студентів та впливу викладача на освітній процес.

Оскільки самоконтроль є одним із важливих аспектів освіти, то в подальших дослідженнях слід розвивати інші способи його впровадження в навчальний процес.

Література та джерела

1. Гавакова Т.И. Формирование самоконтроля у учащихся 5-8 классов в учебной деятельности: Дис. канд. пед. наук (по психологии) / Т.И. Гавакова; НИИ психологии. – Киев, 1964. – 244 с.
2. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес // Освіта України. – 2004. – 10 серпня. – С. 7-11
3. Никифоров А.Л. Деятельность, поведение, творчество. Деятельность: теория, методология, проблемы / А.Л. Никифоров – М.: Политиздат, 1990. – С. 52-69
4. Новиченко І.І. Вітчизняні освітні технології в контексті Болонського процесу / І.І. Новиченко // Народний оглядач [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://ar25.org/article/vitchyznyani-osvitni-tehnologiyi-v-konteksti-bolonskogo-procesu.html>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
5. Талызина Н.Ф. Управление процессом усвоения знаний / Н.Ф. Талызина – М.: Изд_во МГУ, 1975. – 343 с.
6. Турка Т.В. Досвід роботи за рейтинговою системою оцінювання. / Т.В. Турка, З.Д. Пащенко. – Дванадцята міжнародна наукова конференція імені академіка М. Кравчука, 15-17 травня, 2008р., Київ: Матеріали конференції. – К.: ТОВ «Задруга», 2008. – С. 294-295.

Реализация основных положений Болонской Декларации предусматривает повышение у студентов ответственности за результат учебы, развитие навыков самообразования и самоконтроля. Организация самоконтроля становится важной педагогической составляющей высшего образования. В статье проанализировано понятие самоконтроля и его место в процессе учебы. С учетом разных аспектов самоконтроля на примере дисциплины "Линейная алгебра" разработаны карты оценивания, которые являются действенным и коммуникативным инструментом для самоконтроля и влияния преподавателя на образовательный процесс. В дальнейших исследованиях следует развивать другие способы внедрения самоконтроля в учебный процесс.

Ключевые слова: самообразование, обучение самоконтролю, организация самоконтроля.

The implementation of the main provisions of the Bologna Declaration provides the increase of students' responsibility for learning outcomes, developing skills of self-education and self-control. Self-organization becomes an important educational component of higher education. The article analyzes the concept of self-control and its place in the learning process. Including various aspects of self-discipline on the example of "Linear Algebra", assessments cards that are effective and communicative tool for self-control and teacher's impact on education process are designed. In further studies other ways of implementing self-control in the learning process should be developed.

Key words: self-education, self-control learning, self-control organization.